

Statsforvalteren i Oslo og Viken

Prosjektplan – tiltaksplan for villreinen på Hardangervidda

1. Bakgrunn og rammer

Statsforvalteren i Oslo og Viken har fått i oppdrag fra Miljødirektoratet å lede arbeidet med å utarbeide en tiltaksplan for villreinen i Hardangervidda villreinområde. Norsk villreinsenter sør skal være sekretariat for arbeidet. I dette dokumentet defineres arbeidets overordnede rammer, organisering og plan for gjennomføring.

1.1 Bakgrunn

Ved kongelig resolusjon den 23. juni 2020 ble det fastsatt en [kvalitetsnorm for villrein](#). Formålet med kvalitetsnormen er å bidra til at villrein, og de ulike villreinområdene, forvaltes på en slik måte at internasjonale forpliktelser overholdes, og at nasjonale målsettinger om ivaretagelse av levedyktige bestander innenfor sine naturlige utbredelsesområder nås. Kvalitetsnormen fastsetter grenseverdier for god, middels og dårlig kvalitet for villrein i villreinområder, basert på delnormene bestandsforhold (delnorm 1), lavbeiter (delnorm 2), og leveområde og menneskelig påvirkning (delnorm 3). Delnormene består av ulike måleparametere som samlet gir et resultat for delnormen. Videre setter normen et kvalitetsmål for villreinområdene der minimum middels kvalitet for det enkelte villreinområdet skal opprettholdes eller nås snarest mulig. På lengre sikt er det også et mål at de nasjonale villreinområdene skal ha god kvalitet.

De ti nasjonal villreinområdene ble [klassifisert etter kvalitetsnormen](#) for første gang i 2022. Hardangervidda villreinområde fikk dårlig kvalitet i klassifiseringen, med følgende resultat for de tre delnormene:

Delnorm	Måleparameter	Dårlig	Middels	God
1	Kjønns- og alderskorrigert slaktevekt på kalv	x		
1	Antall kalver per 100 simle og ungdyr			x
1	Andel eldre (≥ 3 år) bukk per voksen (≥ 1 år) simle	x		
1	Genetisk variasjon			x
1	Helsestatus – forekomst av alvorlig meldepliktig sykdom	x	Brukes ikke	
2	Lavbeiter		x	
3	Funksjonell arealutnyttelse	x		
3	Funksjonelle trekkpassasjer		x	

Regjeringen har på bakgrunn av klassifiseringen besluttet at det skal utarbeides tiltaksplaner for åtte av de nasjonale villreinområdene, herunder Hardangervidda. Arbeidet med tiltaksplaner er hjemlet i [kvalitetsnormens artikkel 5](#) hvor det fremgår:

Blir en fastsatt kvalitetsnorm for villrein i et villreinområde ikke nådd, eller er det fare for dette, bør Klima- og miljødepartementet i samråd med andre berørte myndigheter utarbeide en plan for hvordan kvaliteten likevel kan bli nådd. Slike planer skal avveies mot hensynet til igangværende virksomhet av stor samfunnsmessig betydning i området.

1.2 Oppdraget

Statsforvalteren i Oslo og Viken fikk i brev fra Miljødirektoratet den 2. november 2022 i oppdrag å lede arbeidet med å utarbeide tiltaksplan for Hardangervidda villreinområde. Norsk villreinsenter sør er i samråd med leder sekretær for planprosessen. Oppdragsbrevet er vedlagt denne prosjektplanen i sin helhet, men de viktigste punktene er disse:

- Arbeidet skal settes i gang så snart som mulig i tråd med beskrivelsen i brevet.
- Arbeidet må ta utgangspunkt i klassifisering og de relativt enkle påvirkningsanalysene fra denne.
- Vurderingene må ha et helhetsblikk på villreinområdet og mulighetene for å forbedre bestandens og områdets kvalitet og funksjonalitet i et lengre tidsperspektiv.
- Erfaringer fra tidligere arbeid i villreinområdene må vektlegges og de prioriterte tiltakene utformes slik at det er mulig å måle effektene og lære av dem i ettertid.
- Planprosessen må finne gode samarbeidsformer med andre pågående prosesser i villreinområdet.
- Forslagene til prioriterte tiltak må følges av grove kostnadsoverslag og plan for finansiering. Det er skissert at ulike sektorer bør bidra til finansieringen ut fra sitt "eierskap" til problemet og tiltaket, og at det også kan dannes "spleiselag" der ulike kilder bidrar til finansiering av samme tiltak.
- Det må gjøres enkle samfunnsøkonomiske vurderinger ved prioriteringen av tiltakene, jf. kvalitetsnormen artikkel 3 og 5.
- Det bør lages en felles mal for struktur og innhold i tiltaksplanene når arbeidet har kommet i gang.
- God medvirkning fra ulike sektorer, forvaltningsnivåer og organisasjoner vil være sentralt i arbeidet. Det anbefales at prosessen starter med et bredt, fysisk oppstartsmøte og at deltakerne på dette møtet (og eventuelle suppleanter) etter ønske kan delta videre i en referansegruppe.

- Det nedsettes også en mindre prosjektgruppe som får hovedansvar for det videre planarbeidet. Denne bør bestå av valgte eller utpekte representanter for de mest relevante aktørene i vedkommende villreinområde. Dette kan variere noe ut fra hvilke påvirkningsfaktorer det skal arbeides mest med. Viktige aktører i de fleste områder er imidlertid fylkeskommuner og kommuner, villreinnemnder og villreinutvalg, kraftregulanter, vegmyndigheter, landbruksnæring, DNTs medlemsforeninger og øvrig reiselivsnæring.
- Det legges opp til at oppstartsmøte og evt. et avslutningsmøte med referansegruppen gjennomføres fysisk, men at øvrige møter i stor grad foregår digitalt.
- Tiltaksplanen skal utarbeides innenfor gjeldende budsjettammer. Det legges opp til at deltakerne i prosessen som hovedregel dekker sine egne time- og reisekostnader.
- Utkast til tiltaksplan med forslag til finansiering skal leveres Miljødirektoratet innen 1. desember 2023 med en enkel underveisrapport innen 15. juni 2023.

Oppdraget er videre presisert i oppfølgende møter og brev fra Miljødirektoratet av 3. februar 2023 som også er vedlagt denne planen.

Tiltaksplanene skal utarbeides etter kravene i [utredningsinstruksen](#). Dette betyr blant annet at alternative tiltak skal utredes, og nullalternativet skal beskrives.

1.3 Mål og suksessfaktorer

Målet med prosjektet er å lage et utkast til tiltaksplan innen 1. desember 2023 som skal reduserer de negative påvirkningene på villreinen på Hardangervidda slik at målet i kvalitetsnormen kan bli nådd. Målet er minimum middels kvalitet, mens det på lengre sikt også er et mål at området skal ha god kvalitet.

Kvalitetsmålet innebærer i første omgang at måleparameterne «Kjønns- og alderskorrigert slaktevekt på kalv» og «Funksjonell arealutnyttelse» må opp til middels kvalitet. På lenger sikt skal alle delnormene opp til god kvalitet. Arbeidet må derfor besvare hvordan disse målene kan nås.

Videre er det viktig at man i arbeidet ikke foreslår tiltak som kan påvirke måleparameterne som har middels eller god kvalitet negativt, f.eks. ved å flytte ferdsel eller tiltak til andre områder som kan bli problematiske. Det bør også vurderes påvirkninger som på lang sikt kan få negative konsekvenser for måleparameterne, som f.eks. økning i fritidsbebyggelse og andre arealendringer i randsonen eller klimaendringer som på lang sikt kan påvirke villreinen negativt.

Forekomsten av skrantesjuka på Hardangervidda gjør at måleparameteren «Helsestatus – forekomst av alvorlig meldepliktig sykdom» og også «Antall eldre bukk per voksen simle» ikke kan nås på kortere sikt, men dette er ikke til hinder for at det kan og bør arbeides med andre kvalitetsfremmende tiltak. Med dagens måleparamatere og forekomst av skrantesjuka innebærer det imidlertid at målet om middels kvalitet etter kvalitetsnormen ikke er mulig å nå. Kunnskapsgrunnlaget og pågående og foreslåtte tiltak mot skrantesjuka ligger til grunn for arbeidet, men tiltaksplanen omhandler for øvrig ikke dette temaet.

Under er det nærmere definert enkelte faktorer som anses kritiske for en vellykket prosess med å lage tiltaksplan for villreinen på Hardangervidda:

- Tilstrekkelig fremdrift for å nå en kort tidsfrist.
- Målrettet involvering for å komme frem til og forankre aktuelle tiltak for å bedre kvaliteten på villreinområdet.
- God kobling mot eksisterende kunnskapsgrunnlag og pågående prosesser på Hardangervidda.
- Tydelig definert organisering og godt samarbeid mellom styringsgruppe, prosjektgruppe, faggrupper og referansegruppe.
- God informasjon utad om arbeidet som gjøres, selv om det er begrenset tid til medvirkning.
- Tilstrekkelig ressurser og kompetanse hos Statsforvalteren og Norsk villreinsenter sør for gjennomføring av prosessen.

Gjennom denne prosjektplanen forsøkes det å legge rammene for prosjektet som gjør at suksessfaktorene for en vellykket prosess oppnås.

2. Kunnskapsgrunnlag

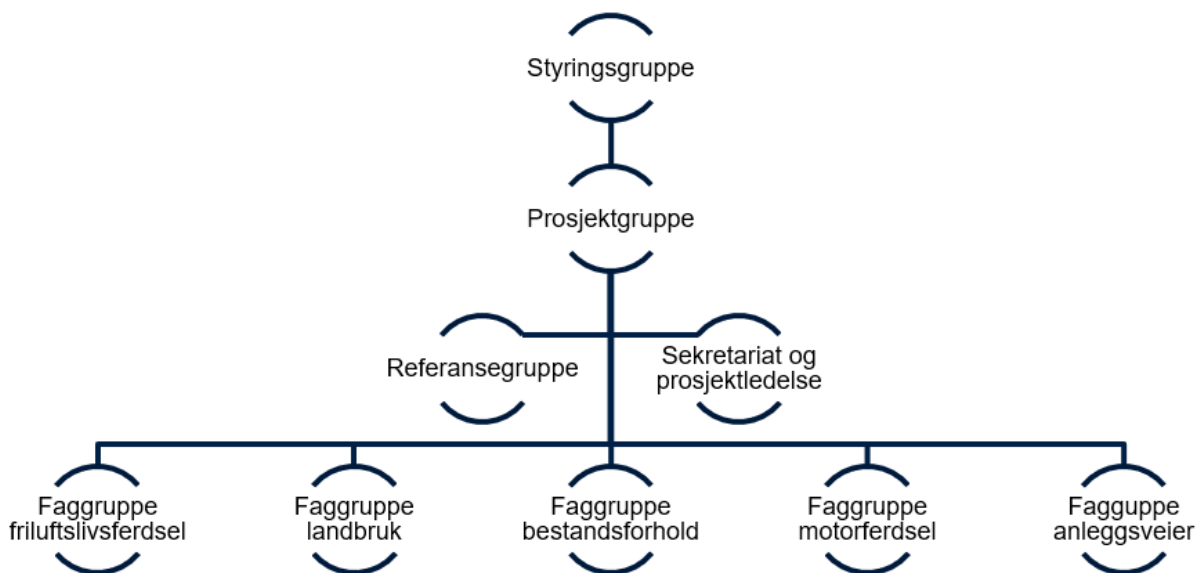
Det er et omfattende kunnskapsgrunnlag om villreinen på Hardangervidda spesielt og påvirkningsfaktorer på villrein generelt. Se aktuelle referanser/kunnskapsgrunnlag til slutt i dette dokumentet (suppleres fortløpende). Kunnskapsgrunnlaget vurderes som tilstrekkelig til å kunne gjøre målrettede tiltak som bedrer kvaliteten på villreinområdet.

Ferdsel og forstyrrelser for villreinen er et sentralt i tema i arbeidet med tiltaksplan for villreinen på Hardangervidda. Et viktig kunnskapsgrunnlag i denne sammenheng er resultater fra ferdselsanalyser med anbefalinger til tiltak (Gundersen m.fl. 2021) Kunnskapsgrunnlaget om motorisert ferdsel på Hardangervidda er imidlertid mangelfullt. Det er derfor iverksatt et prosjekt i regi av Hardangerviddarådet der man kartlegger den motoriserte ferdselen. Prosjektet skal slutføres ila. 2023.

Videre er det utfordrende å vurdere samlet belastning av ulike inngrep og forstyrrelse, samt effekten av å fjerne den aktuelle forstyrrelsen. Norsk institutt for naturforskning (NINA) har utviklet et verktøy for scenarioanalyser der de beregner den samlede påvirkningen mennesker har på villrein og simulere effekter av mulige tiltak. I arbeidet med tiltaksplaner er det satt av midler til å kunne gjennomføre aktuelle scenarioanalyser. Behov for analyser skal meldes til Miljødirektoratet i løpet av første kvartal 2023. Slike analyser vil kunne bidra til å øke kunnskapen om effekten av aktuelle tiltak.

3. Organisering

Gjennomføringen av oppdraget organiseres som et prosjekt med en styringsgruppe som overordnet beslutningsorgan, prosjektgruppe som utførende sammen med sekretariat og en bred referansegruppe. Statsforvalteren i Oslo og Viken er prosjekteier. I tillegg foreslås det at det opprettes faggrupper bestående av utpekte ressurspersoner på aktuelle fagfelt. Forslag til faggrupper og deltakere diskuteres og forankres i prosjektgruppe og styringsgruppe. Referansegruppe etableres i forbindelse med oppstartsmøtet.

Styringsgruppe

Styringsgruppen er overordnet beslutningsorgan og hovedansvarlig for arbeidet. Styringsgruppen forankrer også arbeidet hos Statsforvalteren. Norsk Villreinsenter inngår i styringsgruppa av hensyn til ressursstyring og koordinering av arbeidet, men er ikke med som beslutningstaker. Gruppa består av ledelse i de to organisasjonene:

- Gunhild Dalaker Tuseh, avdelingsdirektør klima- og miljøvern avdelingen, Statsforvalteren i Oslo og Viken
- Ellen Lien, seksjonssjef klima- og miljøvern avdelingen, Statsforvalteren i Oslo og Viken
- Otto Galleberg, seksjonssjef, landbruksavdelingen, Statsforvalteren i Oslo og Viken
- Peter Köller, daglig leder, Norsk villreinsenter sør

Prosjektgruppe

Prosjektgruppen gjennomfører planarbeidet og ledes av Statsforvalterens prosjektleder. Prosjektgruppen er satt sammen og forespurt av Statsforvalteren i samarbeid med sekretariatet. Hensikten har vært å få representert de viktigste aktørene i forvaltningen av villreinområdet på Hardangervidda. Vår vurdering har vært at prosjektgruppen bør bestå av fagpersoner på administrativt nivå hos de ulike instansene, og at eventuell forankring av planen eller enkelttiltak i planen på politisk nivå må komme på et senere stadium.

Villreinnemnda er et offentlig samarbeidsorgan med formål å sikre en enhetlig og biologisk riktig forvaltning av villreinen i et villreinområde, og har dermed en naturlig plass i et slikt arbeid. Villreinutvalget representerer grunneiere og rettighetshavere, og er også sentrale at deltar i utarbeidelsen av en tiltaksplan. Kommunene har hovedansvaret for arealforvaltningen, og forvalter motorferdselloven og annet relevant lovverk som er viktige premisser i forvaltningen av villreinområder. De bør derfor være representert i en prosjektgruppe og vi har vurdert at det er ønskelig med to representanter fra forskjellige fylker. Videre har sekretær for villreinutvalget erfaring fra og tilhørighet til en kommune i det siste fylket. Fylkeskommunene er regional planmyndighet og har vedtatt regional plan for Hardangervidda som er viktig for ivaretagelsen av villreinens leveområder. Videre er store deler av Hardangervidda vernet som nasjonalpark, og Statsforvalteren i Vestland som koordinerende Statsforvalter for verneområdeforvaltningen bør derfor inngå i en prosjektgruppe. Det er for øvrig lagt vekt på kjønn, alder og geografi i sammensetningen av gruppa, samt representantenes kunnskap om forvaltningen av Hardangervidda villreinområde.

Prosjektgruppen består av:

- Prosjektleder - Olav Thøger Haaverstad, Statsforvalteren i Oslo og Viken
- Sekretariat – Lena Romtveit m.fl., Norsk villreinsenter sør
- Medlem - Kjetil Heitmann, sekretær villreinnemnda
- Medlem - Svein Erik Lund, sekretær villreinutvalget
- Medlem – Snorre Waage, Vestland fylkeskommune – representant fra fylkeskommunene
- Medlem - Helene Bakka, Tinn kommune – representant fra kommunene
- Medlem – Eirin Aasland, Eidfjord kommune – representant fra kommunene
- Medlem - Øystein Aasland, SFVE - representant fra verneområdeforvaltningen
- Andre hos Statsforvalteren i Oslo og Viken og Norsk villreinsenter sør deltar ved behov.

Prosjektgruppens medlemmer er utpekt på bakgrunn av sin stilling/rolle i forvaltningen på Hardangervidda og sin kunnskap om denne, men deltar i gruppen som fagpersoner uten ytterligere forpliktelser ovenfor arbeidsgiver. Medlemmene er dermed representanter fra sin organisasjon for å kunne bidra med ulik kunnskap, perspektiver og erfaringer inn i arbeidet, men skal ikke forankre arbeidet forøvrig i de ulike organisasjonene.

Innsatsområder og faggrupper

Det er i tillegg flere aktører som f.eks. kraftregulanter, vegmyndigheter, landbruksnæring, DNTs og deres medlemsforeninger og øvrig reiselivsnæring som er sentrale for forvaltningen av villreinområdet og som kan påvirkes av arbeidet med en tiltaksplan. Vi har imidlertid vurdert at for et stort område som Hardangervidda som strekker seg over tre fylker og syv kommuner ville prosjektgruppen blitt for stor dersom alle interesser skulle blitt representert direkte. Utvalgte innsatsområder er derfor definert, og relevante interesser, aktører, kommuner osv. representeres i faggrupper med ressurspersoner som skal utfordres på konkrete tiltak og problemstillinger for å bedre kvaliteten på Hardangervidda villreinområde, samt vurdere konsekvenser av slike tiltak. Faggruppene gis en tydelig bestilling/faggrunnlag for sitt arbeid, og det gjennomføres formøter med leder av faggruppa. Det legges opp til at prosjektgruppa og sekretariatet bidrar i de ulike faggruppene for å sikre et godt samvirke mellom disse.

Faggruppene er basert på følgende målområder for arbeidet:

- Bedre reinens tilgang til gode kalvings- og oppvekstområder, samt sommerbeiter i nord-vest
- Sikre høst- og vinterbeiter på nord- og østvidda med tangene østover

- Ivareta de urørte områdene som reinen faktisk bruker i dag. Disse må ivaretas slik at ferdsel og forstyrrelser ikke øker og disse områdene forringes.
- Ivareta funksjonaliteten i trekk mellom ulike sesongbeiter gjennom året, som tar høyde for variasjoner i populasjons- og klimatiske forhold, mellom år og over tid.
- Vurdere endringer i bestandsforvaltningen som bidrar til å øke slaktevekter og opprettholde kalveproduksjonen innenfor rammene i håndteringen av skrantesjuka og de overordnede målene i bestandsforvaltningen

Følgende forslag/diskusjonsgrunnlag for faggrupper og problemstillinger er lagt til grunn innledningsvis i arbeidet, og senere utviklet til arbeidsbeskrivelser/mandat til faggruppene. I tillegg vil det gjøres et arbeide på arealforvaltningsspørsmål som foreløpig ikke er definert som noen egen faggruppe.

Faggrupper	Deltakere	Foreløpig mandat/ problemstillinger
1. Drift av anleggsveger	NVE, regulanter, kommunerepresentanter	-Redusere/regulere tilkomst/ferdsel, hvor/når? -Forberede grunnlaget for slik regulering for hver enkelt (grunnlaget for søknad NVE om endring ift. konsesjoner)
2. Motorferdsel	Tilsynsutvalg, kommunerepresentanter, verneområdeforvaltning	-Regulering av motorferdsel: hvor/når? -Løyvepraksis for å oppnå ønska reguleringer? (for eksempel faste traseer? Landingspunkt? Tidsbegrensing av løyver?) -Gjennomgang av generell løyvepraksis; for eksempel løyver som er «uregulerbare» som drift av stikkaløyper, salteplass-grinder m.m.?
3. Friluftslivsferdsel	Statsforvaltere/verneområdeforvaltningen, fylkeskommunene, DNT, kommunene, fjellstyrene, HG, hytteringen, evt. andre interesser.	-Regulering/styring av ferdsel: hvor/når? - Hvilke tiltak har effekt og bør prøves ut i anbefalte områder/perioder?
4. Landbruksinteresser og	Statsforvalterne, kommunene, fjellstyrene, HG,	-Antall dyr på beite -Fysisk tilrettelegging/installasjoner

<p>utmarks- næringer</p>	<p>landbruksorganisasjonene, Mattilsynet</p>	<p>(veger, samlekve, sperregjerder++) -Motorferdsel generert av landbruksaktivitet (noe her som kan reduseres?) -Bruk av salteplasser (genererer flere problemstillinger knytta til CWD- spørsmål/smittepotensiale, motorferdsel ifm. Grinder m.m.) -Volum beitedyr fra kommuner utenfor fjellområdet – kan/bør dette reguleres? Lovverk? -Overvåking vs. salteplasser e.l.; GPS-bjøller i større omfang? Kost/hytte?</p>
<p>5. Bestands- forvaltning:</p>	<p>Sekretær villreinnemnd, sekretær villreinutvalg, fjellstyra, HG</p>	<p>-Beskrive relevante tiltak innenfor egen bestandsforvaltning, samt evt. tiltak hos andre forvaltningsledd/myndigheter som bør sees på. -Forholdet mellom/synet på bestandsforvaltningas aktivitet (telling/jaktutøvelse++) vs. andre brukergruppers behov og foreslåtte begrensinger: Hvordan håndtere foreslåtte tiltak for eksempel i jaktperioden? Skal for eksempel DNT-hytter være stengt da?</p>

Prosjektgruppa står samlet ansvarlig for sluttrapporten, som utgis uten logoer. Det bør tilstrebes konsensus i prosjektgruppa og faggruppene, men dersom det er uenigheter som ikke lar seg løse bør disse komme fram i rapporten.

4. Gjennomføringsplan og milepæler

Forslag til fremdriftsplan for prosessen med fordeling av ansvarsområder.

Tema / avklaring	Kommentar	Ansvar	Tidspunkt	Jan	Feb	Mars	Apr	Mai	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Des
Etablere prosjektplan og styringsgruppe	SFOV lager intern prosjektplan for Hardangervidda	SF	Januar	M											
Organisering/ innkalling til oppstartsmøter	Planlegging, organisering og innkalling til oppstartsmøter	SF ansvarlig for invitasjon og påmelding	Månedskiftet jan/febr	M											
Opporganisering prosjektgruppe	Peke ut og etablere kontakt med prosjektgruppa. Gjennomgå aktuelle villrein faglige innsatsområder og faggrupper	SF og NVS	Før oppstartsmøte	X	M										
Oppstartsmøte	Gjennomføring oppstartsmøte.	Ansvarlig for program og faginnhold: SF og NVS, i samarbeid med prosjektgruppe. Ansvarlig referat: NVS	Mars	X	X	M									
Prosjektgruppe- og styringsgruppemøter	Prosjektgruppa har løpende kontakt og setter møtedatoer. Leder kaller inn til møter. Innspill og milepæler for prosjektgruppa innarbeides i prosjektplanen. Styringsgruppa innkalles av prosjektleder ved behov.	SF, NVS refererer	løpende	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	M	
Faggruppemøter	Faggruppene har første møter ved oppstartsmøtet. Deretter ved behov.	SF/NVS bistår			X	X	X	X	X	X	X	M			
Sluttseminar	Prosjektgruppa med hjelp fra ulike faggrupper gjennomgår kva som er drøftet i prosessen og forslag til tiltak	SF organiserer NVS refererer og sammenfatter	Medio oktober									X	M		

5. Prosess

Tema / avklaring	Kommentar	Ansvar	Tidspunkt
Styringsgruppa	Eableres internt hos Statsforvalteren i Oslo og Viken med representant for Norsk Villreinsenter sør	Statsforvalteren	Januar
Prosjektgruppe	Representanter jf. oppdragsbrev fra Miljødirektoratet; representanter (administrative) fra sentral bestands- og arealforvaltning i villreinområdet (for eksempel: sekr. for verneområde, sekr. villreinnemnd, sekr. villreinlag. Rep. for fylkeskommuner (helst ansvarlig sekr. for regionalplan) rep. for alle kommuner (adm. rep.)	Styringsgruppa peker ut og grunngir utpekingen (skal inn innledningsdelen på rapport).	Utpekes før oppstartsmøtet
Målområder	Prosjektgruppa foreslår ulike målområder for villrein i planområdet, som krever tiltak innenfor ulike sektorer/brukergrupper. Eksempel; -bedre reinens tilgang til gode sommerbeiter i nord-vest -bedre reinens trekkmuligheter mellom vinterbeiter og kalvingsoppvekstområder -etablere arena for videre arbeid med tiltak og møteplass for aktørene.	SF/prosjektgruppa	Før oppstartsmøtet
Faggrupper	Prosjektgruppa utpeker ut aktører til ulike faggrupper som skal jobbe frem forslag til ulike tiltak innen relevante forvaltningstema/ fagområde. Eks. <i>Faggruppe friluftslivsferdsel</i> , eks. <i>Faggruppe anleggsveger</i> (Kan motta innspill til disse i oppstartsmøtet)	SF/prosjektgruppa	Før oppstartsmøtet
Oppstartsmøte	SF og NVS planlegger oppstartsmøte i fellesskap. Inviteres bredt, men målrettet.	SF/styringsgruppa avgjør deltakelse. NVS bidrar til faginnhold og program på møtet. SF organiserer møtet og tar påmelding.	Før utgangen av februar.

Møteplan styringsgruppe og prosjektgruppe	Prosjektgruppa møtes ved behov, men minimum 1 gang per mnd. I forkant av hver fellessamling i regi av MiD. Styringsgruppa innkalles ved behov.	SF	Min. 1 gang pr mnd. Statusgjennomgang medio juni.
Møteplan faggrupper	De foreslåtte faggruppene kan ha sine første møter i forbindelse med bredt oppstartsmøte. Deretter digitalt og etter behov for hvert tema.	Ansvarlig leder for hver faggruppe. NVS og SF bistår	Etter behov
Bestilling av analyser	Ressurser og behov? Tas innledningsvis ved første møte i styringsgruppa og/eller hver faggruppe? Prosjektgruppa beslutter.	Styringsgruppa	
Bestilling av kartarbeid	Ressurser og behov (innleide tjenester)? Tas innledningsvis ved første møte i styringsgruppa og/eller hver faggruppe? Prosjektgruppa beslutter.	Styringsgruppa	
Sluttseminar	Faggrupper og prosjektgruppe presenterer drøftinger og forslag til tiltak, og det er mulighet for å gi innspill.	SF/NVS	Medio oktober.
Formidling	Egen underside som beskriver arbeidet med tiltaksplaner på villrein.no (eks. underside regionale planer). SF og MiDs kommunikasjonsavd. formidler info til media før oppstartsmøtet og underveis i prosessen.	SF + MiD + NVS	Løpende
Mål/malverk for sluttproduktet:	Samlerapport fra NVS som oppsummerer resultatene fra prosjektgruppe- og faggruppemøtene, samt gruppenes anbefalinger om tiltak og videre prosess. Hvem skriver: NVS hovedansvarlig redaksjon Rapport kvalitetssikres mot prosjektgruppa og ulike faggrupper gjennom deling av dokument underveis i skriveprosess.	NVS + SF (med hjelp frå styringsgruppa)	Før avsluttende møte.
Avslutning/ oversending	Endelig justering og korrektur internt mellom NVS og SF. SFs faglige anbefaling følger tiltaksplanen (rapport) som et oversendingsbrev.	SF	1.desember 2023

6. Medvirkning og kommunikasjon

Arbeidet med tiltaksplan for villreinen på Hardangervidda skal utarbeides på forholdsvis kort tid i plansammenheng. Det er derfor ikke tid til bred involvering og omfattende planprosess. I denne sammenheng er det også et sentralt poeng at en tiltaksplan ikke er et besluttende dokument som gir konkrete endringer i praksis, men en samlet plan for hvilke tiltak som må gjøres for at kvaliteten på villreinområdet kan bedres. Videre gjennomføring av tiltakene vil bero på de konkrete forslagene i planen. Enkelte tiltak kan eksempelvis gjennomføres direkte av en aktør som påvirker villreinen, andre er opp til besluttende myndighet å følge opp, mens et tredje tiltak kan kreve en lovendring eller endring av nasjonal politikk og for eksempel inngå i arbeidet med ny stortingsmelding for villrein. Tiltak i planen vil derfor følges opp av prosesser med nødvendig involvering og medvirkning.

Det er imidlertid behov for at foreslåtte tiltak så langt som mulig er forankret hos relevante aktører slik at gode tiltak som er basert på frivillighet og ikke krever omfattende prosessen kan gjennomføres raskt. Videre er det sentralt at berørte får god informasjon og føler seg trygge på arbeidet med tiltaksplanen.

Dette er tenkt løst med bred informasjon til relevante på fysisk oppstartsmøte som også streames, samt en målrettet involvering av aktuelle aktører i faggruppene. Videre vil det opprettes informasjonssider på villrein.no som beskriver arbeidet, og prosjektledelse, sekretariat og prosjektgruppen for øvrig må stille seg positive til å informere om prosjektet ved forespørsler. Både Miljødirektoratet, Statsforvalteren og Norsk villreinsenter har egne kommunikasjonsmedarbeidere som må involveres i arbeidet med tiltaksplanen slik at riktig og god informasjon om arbeidet kommer ut til relevante og allmennheten for øvrig. Det er spesielt aktuelt i forbindelse med oppstartsmøte. Høsten 2023 vil det videre holdes avslutningsmøte på egnet måte som oppsummerer planarbeidet og foreslåtte tiltak. Miljødirektoratet vil også lage en enkel kommunikasjonsplan for å bistå med å skape oppmerksomhet rundt arbeidet med tiltaksplaner

7. Kostnader og finansiering

Deltakere i arbeidet dekker egen arbeidstid og kostnader. Det blir tildelt prosessmidler fra Miljødirektoratet for å dekke kostnader til møterom, servering og overnatting m.m, for oppstarts- og avslutningsmøte. Kostnader til scenarioanalyser dekkes av Miljødirektoratet etter en prioritering av innmeldte behov og tilgjengelig ramme.

Referanser/kunnskapsgrunnlag (ikke komplett)

[Andersen, R. & Hustad, H. \(red.\) 2004. Villrein & Samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell. – NINA Temahefte 27. 77 s.](#)

[Blumentrath, S., Simensen, T. & Nowell, M. 2022. Kartlegging av tomtereserver for fritidsbolig i Norge. NINA Rapport 2171. Norsk institutt for naturforskning](#)

[Bevanger, K., Falldorf, T. og Strand, O. 2005. Rv7-tunneler på Hardangervidda. Effekter for villrein. - NINA Rapport 106. 40 s.](#)

[FOR-2020-06-23-1298. Kvalitetsnorm for villrein \(Rangifer tarandus\)](#)

[Gundersen, V., Selvaag, S. K., Dokk, J. G., Wold, L. C., Romtveit, L., Rauset, G. R., van Moorter, B., Strand, O., Holter, T., Singaas, M. og Mossing, A. 2021. Ferdsel i Hardangervidda villrein-område – Antall brukere og fordeling på areal over tid. NINA Rapport 1909. Norsk institutt for naturforskning.](#)

[Gundersen, V., van Moorter, B., Panzacchi, M., Rauset, G.R. & Strand, O. 2021. Villrein-ferdselsanalyser på Hardangervidda - Anbefalinger og tiltak. NINA Rapport 1903. Norsk institutt for naturforskning.](#)

[Jordhøy, P. & Strand, O. 2009. Lufsjåtangen og Dagalitangen på Hardangervidda. Kunnskap og utfordringer i høve til villreintrekk og menneskeleg arealbruk. NINA Rapport 412. 77 s. + vedlegg.](#)

[Kjørstad, M., Bøthun, S. W., Gundersen, V., Holand, Ø., Madslie, K., Mysterud, A., Myren, I. N., Punsvik, T., Røed, K. H., Strand, O., Tveraa, T., Tømmervik, H., Ytrehus, B. & Veiberg, V. \(red.\). 2017. Miljøkvalitetsnorm for villrein - Forslag fra en ekspertgruppe. – NINA Rapport 1400. 193 s.](#)

[Mossing, A. og Heggenes, J. 2010. Kartlegging av villreinens arealbruk på Hardangervidda. NVS Rapport 7/2010 49 s.](#)

[Panzacchi, M., van Moorter, B., Tveraa, T., Rolandsen, C. M., Gundersen, V., Lelotte, L., A., Dos Santos, B. B. N., Bøthun, S. W., Stien, A., Andersen, R., Strand, O. 2022. Statistisk modellering av samlet belastning av menneskelig aktivitet på villreinområder. Identifisering av viktige leveområder og scenarioanalyser for konsekvensutredning og arealplanlegging. NINA Rapport 2189.](#)

[PRE-2020-06-23-1298 Kongeleg resolusjon om kvalitetsnorm for villrein \(Rangifer tarandus\)](#)

[Rolandsen, C.M., Tveraa, T., Gundersen, V., Røed, K.H., Tømmervik, H., Kvie, K., Våge, J., Skarin, A. & Strand, O. 2022. Klassifisering av de ti nasjonale villreinområdene etter kvalitetsnorm for villrein. Første klassifisering – 2022. NINA Rapport 2126. Norsk institutt for naturforskning.](#)

[Selvaag, S., Gundersen, V., Strand, O. & Lægreid, H. 2019. Ferdsel ut fra nasjonal turistveg Rv7 over Hardangervidda. En dokumentasjonsrapport. NINA Rapport 1703. Norsk institutt for naturforskning.](#)

[Strand, O., Bevanger, K. & Falldorf, T. 2005. Reinens bruk av Hardangervidda. Sluttrapport fra Rv7-prosjektet. - NINA Rapport 131. 67 s.](#)

[Strand, O., Jordhøy, P., Panzacchi, M. & Van Moorter, B. 2015. Veger og villrein. Oppsummering – overvåking av Rv7 over Hardangervidda. - NINA Rapport 1121. 47 s. + vedlegg.](#)

[Viken, Vestfold og Telemark og Vestland fylkeskommune. 2021. Regional plan for Hardangervidda.](#)

[NVS-notater om villrein, arealbruk og forstyrrelse på Hardangervidda](#)

